

ИВАН СЕРГЕЕВИЧ ТУРГЕНЕВ

СТИХОТВОРБИ ВО ПРОЗА
(Превела од руски Димка Митева)

Скопје 2002

ИВАН СЕРГЕЕВИЧ ТУРГЕНЕВ – СТИХОТВОРБИ ВО ПРОЗА

Иван Сергеевич Тургенев (1818 во град Орел, Русија – 1883 во Буживал, Франција) е еден од најголемите руски писатели реалисти во XIX век. Голем дел од животот го има поминато во Франција, каде што постигнал голема популарност другарувајќи со познатите француски писатели Проспер Мериме, браќата Гонкур, Алфонс Доде, Гистав Флобер, Емил Зола и др.

Иако далеку од татковината, Тургенев ѝ го посветил своето творештво исклучиво на руската земја и на руските луѓе. Неговите главни дела се: Записките на ловецот, романите: Рудин, Дворјанско гнездо, Спроти новите дни, Татковци и деца, Дим и др. Некои од нив се преведени и на македонски јазик. Во нив ќе ја почувствуваме големата љубов на Тургенев кон руското село и убавата природа. Карактеристични се за него прекрасно предадените ликови на умни и пожртвувани жени (Наталија, Лиза, Елена, Маријана и др.).

Кон крајот на животот Тургенев ги пишува своите знаменити „Стихотворби во проза“ (издадени 1882 година). Тоа се лирски црточки, филозофски интонирани и прелеани со блага елегија.

Ете токму од овие стихотворби Ви предлагаме еден мал грст во мој избор и превод.

СО КОГО ДА ДИСКУТИРАШ...

Дискутирај со човек поумен од тебе: тој ќе те победи... но ти од самиот свој пораз можеш да извлечеш полза за себе-си.

Дискутирај со човек што ти е по ум рамен: и да не победиш, барем ќе почувствуваш задоволство од борбата.

Дискутирај со човек што знае помалку од тебе... дискутирај не со желба да победиш; ти можеш нему да му бидеш од полза.

Дискутирај дури и со глупак; нема да стекнеш ни слава, ни полза; но, зошто понекогаш и да не се позабавиш?

Не дискутирај само со Владимир Стасов! –

(Владимир Василјевич Стасов [р. во 1824 г.], археолог и литературен критичар, современик на Тургенев.)

Јули 1878

НЕПРИЈАТЕЛ И ПРИЈАТЕЛ

Еден затвореник осуден на доживотна робија беше се измолкнал од затворот и прсна да бега гологлавечки... По петиците негови тргна потера.

Тој трчаше со сета сила... Гонителите почнаа да заостануваат.

Но пред него се испречи река со стрмни брегови, тесна – но длабока река... А тој не знае да плива!

Од едниот брег на другиот е префрлена тенка гнила штица. Бегалецот беше веќе стапнал на неа со нога... Но се случи така што покрај реката се нашле: најдобриот негов пријател и најжестокиот негов непријател.

Непријателот не рече ништо и само скрсти раце; затоа пак пријателот крикна (списка) колку што грло го држи:

– Добога! Што правиш? Свести се, безумниче! Зарем не гледаш дека е штицата сосем изгниена! Ќе се скрши под твојата тежина – и ти неизбежно ќе загинеш!

– Но друг премин нема... а ја слушаш ли потерата? – очајно застенка несреќникот – и настапи на штицата.

– Нема да дозволам!... Не, нема да дозволам да загинеш! – залелека ревносниот пријател и ја потргна штицата од под ногата на бегалецот. – Овој тојчас бапна во бурните бранови – и потона.

Непријателот задоволно се насмеа и замина; пријателот пак, седна на брегот и почна горко да плаче за кутриот свој пријател!

Меѓутоа, не ни помислуваше да се обвинува себеси за неговата смрт... ни за миг.

– Не ме послуша! Не послуша! – шепотеше сиот скршен.

– Туку... – изусти на крајот – тој и така беше осуден цел живот да се мачи во ужасниот затвор! Барем сега не пати! Сега му е полесно! Така му било пишано!

– Па сепак е жално, луѓе сме!

И добрата душа продолжи неутешно да липа за својот несреќен пријател.

Декември 1878 г.

ЗАДОВОЛЕН ЧОВЕК

По улицата на престолнината иташе потскокајќи сè уште млад човек. Движењата му се весели, бодри; очите му сјаат, усните радосно му се поднасмеваат, пријатно се руменее умилното лице... Сиот е задоволство и радост.

Што ли му се случило? Да не добил наследство? Да не го унапредиле? Да не брза на љубовна средба? Или просто добро е појаден – па чувството на здравје, чувството на ситост се разиграло во сите негови удови? Да не би да му го обесиле на вратот твојот убав осмоаголен крст, о полски крале Станиславе?*

(* Станиславовиот крст – големо руско одликување Д. М.).

Не. Тој измислил клеветата за својот познајник, грижливо ја раширил, ја чул неа, истата таа клеветата, од устата на друг познајник – и сам поверувал во неа.

О, колку е задоволен, колку е дури добар во тој миг овој мил, многу перспективен млад човек!

Февруари 1878

ПОСЛЕДНО ВИДУВАЊЕ

Бевме некогаш интимни, блиски пријатели... Но дојде лош час – и ние се разделивме како непријатели.

Поминаа многу години – и еднаш, наминувајќи во градот каде што тој живееше, разбрав дека е безнадежно болен – и дека сака да се види со мене.

Тргнав кон него, влегов во неговата соба... Погледите ни се сретнаа.

Одвај го препознав. Боже! Што сторила од него болеста!

Жолт, исушен, сосем оќелавен, со тесна побелена брада, тој седеше само по кошула, специјално скроена... Не можел да поднесува притисок и на најлесната облека. Нагло ми ја подаде страшно мршавата, речиси оглодана рака, сосила прошепоти неколку неразбирливи зборови – поздрав ли беше тоа или прекор – кој ќе знае? Измачените, исушени гради се разбрануваа и на стеснетите зеници од пламнатите очи се стркалаа две скржави страдалнички солзички.

Срцето ми се стегна... Седнав на столот покрај него – и, веднејќи неволно поглед пред тој ужас и таа грдост, подадов рака и јас.

Но ми се пристори дека не е тоа неговата рака што ја фати мојата.

Ми се пристори дека меѓу нас седи висока тивка, бела жена. Долг покров ја обвива од глава до петици. Никаде не гледаат нејзините длабоки бледни очи; ништо не говорат нејзините бледни, строги усни...

Таа жена ги соедини нашите раце... Таа засекогаш нè помири.

Да... Смртта нè помири.

Април 1878 г.

Оваа песна во проза Тургенев ја напишува под впечатокот на своето последно видување со познатиот руски писател Н. А. Некрасов (1821–1878) во мај 1877 година.

ЧОРБА

На една жена вдовица ѝ умре синот единак на дваесет години, прв работник во селото.

Господарката, помешчица на тоа село, штом беше узнала за несреќата на жената, отиде да ја посети на самиот ден на закопот.

Ја затече неа дома.

Стоејќи среде собата, пред масата, таа, без да брза, со рамномерно движење на десната рака, левата ѝ висеше слободно, сркаше од сиромашката чорба од дното на зачаденото грне и голташе лажица за лажица.

Лицето од жената беше пропаднато и потемнето; очите ѝ се вцрвиле и отекле... но таа се држеше прибрано и исправено, како в црква.

„Господи!“ – си помисли господарката – таа може да јаде во ваков час... Сепак, колку се кај сите нив груби чувствата!

И се сети тојчас господарката дека таа, кога пред неколку години беше загубила деветмесечно ќеркиче, од мака се откажа да ја земе под наем прекрасната дача кај Петербург и го помина сето лето в град!

А жената и понатаму ја сркаше чорбата.

Господарката најпосле не издржа.

– Татјана! изусти таа – до бога, јас ти се чудам! Ами зар не го сакаше сина ти? Како не си го загубила апетитот? Како можеш да јадеш од таа чорба!

– Васја мој умре – тивко проговори жената и горки солзи пак ѝ се ронеа низ пропаднатите образи. – Ете, и мене ми дојде крајот; на животи ми ја скинаа главата. А пак жално е да пропадне чорбата; ами сол е турено во неа!

Господарката само собра раменици – и излезе надвор.
Нејзе солта ѝ ја праќаа евтино.

Мај, 1878 г.

ДВАЈЦА БОГАТАШИ

Кога пред мене го креваат до небеси богаташот Ротшилд, којшто од огромните свои приходи одделува цели илјади за воспитување на децата, за лекување на болните, за згрижување на старите – и јас благодарам (се придружувам) и мило ми е на душавата.

Но, благодареејќи и чувствувајќи милина (придружувајќи се кон фалбите) не можам да не си спомнам за едно сиромашко селско семејство коешто беше примило една своја сирота рода во јадната куќичка.

– Ќе ја земеме Катја – велеше жената – последната пара ќе ја дадеме за неа, ни за сол нема да имаме, чорба да осолиме... Ами ние чорбата... така, и несолена – одговори селанецот, мажот нејзин.

Далеку е Ротшилд од овој селанец!

Јули 1878 г.

„Наш свет“, година XXV, број 829, 20 март 1985

ВРАБЕЦ

Се враќав од лов и врвев по алејата на градината. Кучето трчаше пред мене...

Одеднаш тоа го поднамали чекорот и почна да се прикрадува, небаре почувствува пред себе дивеч.

Погледнав по алејата и догледав врапче со жолто околу клунот и мек пердув на глава. Паднало од гнездото (ветрот силно ги нишаше брезите покрај алејата) и седеше неподвижно, беспомошно, со раскрилени штотуку потпораснати крилца.

Моето куче пополека се приближуваше кон него, кога одеднаш, струполувајќи се од блиското дрво, еден стар црноград врабец како камен му падна пред самата муцка – и сиот наежавен, изобличен, со очаен и жален пискот скокна еднаш, двапати накај заблестата ширум отворена челуст.

Врабецот се фрлил да спасува, засолнувајќи го со себеси своето чедо... но сето негово малендо тело трепереше од ужас, гласчето му подиве и зарипна. Тој премираше, се жртвуваше себеси!

Какво ли огромно чудовиште морало да му се пристори нему кучето! Па сепак тој не можел да доседи на високата безопасна гранка... Сила, посилна од неговата волја, го исфрли оттаму кон земи.

Мојот Трезор застапа, се подистави... Очевидно и тој ја призна таа сила.

Побрзав да го викнам збунетото куче – и се оддалечив со голема почит.

Да. Не смејте се. Почувствував голема почит пред таа мала херојска птица, пред нејзиниот порив на родителска љубов.

Љубовта е, си мислев, посилна од смртта и од стравот од смртта. Само благодарејќи ѝ нејзе, на љубовта, се држи и се движи животот.

Април, 1878 г.

„Наш свет“, година XXV, број 829, 20. март 1985

ЕРЕБИЦИ

Лежејќи в постела, измачуван од долготрајната и неизлечива болест, си помислив: со што го имам ова заслужено? Зошто сум казнет? Јас, токму јас? Тоа е неправедно, неправедно!

И ми падна на ум ова... Цело јато млади еребици – имаше дваесетина – се начичкало во густото стрниште. Се стискаат една до друга, претаат во ровката земја, среќни. Одеднаш ги исплашува едно куче – тие дружно веднаш летнуваат; екнува истрел – и една од еребиците со прекршено крило, сега во рани, паѓа – и, со мака влечкајќи ги ногичките, се вовира во пелиновата грмушка.

И додека кучето ја бара несреќната еребица, и таа можеби си мисли: Бевме дваесет, исти како мене... Зошто токму јас да се намерам на куршумот и да морам да умрам? Зошто? Со што ли тоа сум го заслужила пред другите мои сестри? Тоа е неправедно!“

Лежи, болно суштество, дури смртта не те најде!

Јуни, 1882 г.

„Наш свет“, година XXV, број 829, 20. март 1985

„КОЛКУ УБАВИ, КОЛКУ СВЕЖИ БЕА РОЗИТЕ...“

Дамна веќе беше тоа, бев прочитал една стихотворба. Наскоро бев ја заборавил... но првиот стих ми остана в ум:

Колку убави, колку свежи беа розите...

Сега е зима; мразот ги покрил стаклата на прозорците; во темната соба гори свеќа. Седам, стиснат в агол. Во главата сè нешто ми суни и суни:

Колку убави, колку свежи беа розите...

И се гледам себеси пред низок прозорец на руска селска куќа. Летната вечер тихо се спотајува и преминува во ноќ, топлиот воздух мириса на резеда и липа; а на прозорецот девојка се опрела на испружената рака и главата ја навалила на рамото. Седи и молчаливо и напрегнато го гледа небото, небаре очекува да се појават првите ѕвезди. Колку се простодушно вдахновени замислените очи, колку се трогливо невини растворените прашални усни, колку рамномерно дишат уште ненаполно расцутените, уште од ништо неразбрануваните гради, колку е чист и нежен обликот на младото лице! Не се осмелувам да проговорам со неа – но колку ми е таа драга, колку ми бие срцето!

Колку убави, колку свежи беа розите...

А во собата е сè потемно и потемно... Догорената свеќа потпукнува, бегли сенки трепетат на нискиот таван, мразот крцка и станува сè полут надвор – и се присторува додевен, старечки шепот...

Колку убави, колку свежи беа розите...

Ми излегуваат други слики... Се слуша весел шум на семејниот селски живот. Две руси главчиња, навалени една до друга, палаво ме гледаат со светлите очички, румените образи трепетат од воздржана смеа, рацете нежно се сплеле, звучат наизменично млади, добри гласови; а малку потаму, во длабината на удобната соба, други, пак млади раце трчаат, пребираат брзо со прстите по клавишите на старинското пијано – и Ланеровиот валцер не може да го заглуши мрморот на патријалхалниот самовар...

Колку убави, колку свежи беа розите...

Свеќата потемнува и гасне... Кој ли кашла таму толку зарипнато и глуво? Свиткан во клопче, се стутулил и се тресе покрај моите нозе стариот пес, единствениот мој другар... Ми студи... Семнам... И сите тие се умрени... умрени...

Колку убави, колку свежи беа розите...

Септември 1879 г.

„Огледало“, година VIII, број 40, 28. февруари 1985 година, стр. 1.

О МЛАДОСТ МОЈА! О СВЕЖИНО МОЈА!

Гогољ

„О младост моја! О свежино моја!“ – извикнував и јас некогаш.

Но кога го изговарав тој извик – јас уште бев млад и свеж.

Тогаш просто сакав да се погалам себеси со тоа тагово-но чувство – да зажалам за себеси јавно, да се порадувам тајно.

Сега молчам и не тагувам гласно за загубеното... Тоа и така ме глода постојано, ме гризе глуво.

Ех! Поарно човек да не мисли! – тврдат селаните.

Јуни 1878 г.

ЧИЈА Е ВИНАТА?

Таа ми ја подаде својата нежна бледа рака... а јас со су-рова грубост ја оттурнав.

Недоумение се покажа на младото мило лице; младите добри очи ме гледаат прекорно; не ме разбира младата чиста душа.

Што е мојата вина? – ѝ шепотат усните.

– Твојата вина? Поскоро може да стане виновен нај-светлиот ангел во најблескавата длабина на небесата отколку ти.

Па сепак, голема е твојата вина пред мене. Сакаш ли да ја узнаеш, таа тешка вина што ти не можеш да ја разбереш, а јас немам сили да ти ја растолкувам?

Еве што е: ти си младост; јас пак – старост.

Јануари 1878 г.

ФРАЗА

Се плашам, ги избегнувам фразите; но и стравот од фразата е претензија.

И така меѓу тие два странски збора, меѓу претензијата и фразата се тркала и се лулее нашиот сложен живот.

Јуни 1881

СОДРЖИНА

1. Иван Сергеевич Тургенев (1818–1883)	стр. 3
2. Со кого да дискутираш	стр. 4
3. Непријател и пријател	стр. 5–6
4. Задоволен човек	стр. 7
5. Последно видување.....	стр. 8–9
6. Чорба	стр. 10–11
7. Двајца богаташи	стр. 12
8. Врабец	стр. 13–14
9. Еребици	стр. 15
10. „Колку убави, колку свежи беа розите“...	стр. 16–17
11. О младост моја, о свежино моја!	стр. 18
12. Чија е вината	стр. 19
13. Фраза	стр. 20

CIP – Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека „Св. Климент Охрид-
ски“, Скопје

ТУРГЕНЕВ, Иван Сергеевич

Стихотворби во проза / И. С. Тургенев ; [Превела од
руски Димка Митева] – Скопје : Митева Д., 2002 ; Скопје – 20
стр. ; 21 см ; тираж 200 примероци

ISBN 9989-2102-4-1

COBISS-ID 0